

Investigating the Model of Female Caring Roles in the Family System Based on the Personality of Hazrat Fatemeh (PBUH)

بررسی الگوی نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده مبتنی بر شخصیت حضرت فاطمه (سلام الله علیها)

Iman zaghian

Master of General Psychology Yazd university

ایمان زاغیان

دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه یزد

hassan zareei Mahmoudabadi

Associate Professor, Department of Psychology, Yazd University

*حسن زارعی محمودآبادی

دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه یزد

Majid Kafi

Assistant Professor, Department of Sociology, Howzeh and University Research Institute

مجید کافی

استادیار گروه جامعه‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم

Maryam Salehzadeh

Assistant Professor, Department of Psychology, Yazd University

مریم صالح زاده ابرقویی

استادیار گروه روانشناسی دانشگاه یزد

Abstract

Aim: The aim of this study was to outline the caring roles of women in the family system based on the lifestyle and personality of Hazrat Fatemeh (PBUH). **Methods:** In this research, using the method of content analysis, the sources that were written on the life of Hazrat Fatemeh (PBUH) were taken into consideration; such sources were also considered as the statistical population of the research. Also, using purposive sampling method, three sources were selected and theoretical saturation was achieved in the extraction of the third source data. The data were then presented in three situations of child, mother and spouse and three levels of primary, secondary and network themes. Then, to evaluate the quality of research data, the data type angle method was used. Therefore, the data obtained from the content analysis were presented to four Islamic / psychological specialists, and the data related to female caring roles were compiled and a final model was obtained. **Results:** Regarding child status, 2 network themes of support and respect were obtained. In the mother position, 5 network themes of support, love, guidance and education, respect and justice were obtained. Finally, in the marital status, 5 network themes of support, health, respect, compatibility and love were obtained. **Conclusion:** According to the results of this study, the caring roles extracted from the lifestyle of Hazrat Fatemeh (PBUH) indicate the important position and vast capacities of women. These capacities are so great that they allow her to play a significant role in the family.

Keywords: Woman, family, caring roles, personality of Hazrat Fatemeh (PBUH).

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بازترسیم نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده بر اساس سیره و شخصیت حضرت فاطمه (سلام الله علیها) انجام شد. **روش:** در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون به منابعی که در ارتباط با زندگانی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نگاشته شده بود توجه شد که این منابع همان جامعه‌ی آماری پژوهش نیز به حساب می‌آمد. همچنین با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، سه منبع انتخاب شد که اشباع نظری در استخراج داده‌های منبع سوم محقق شد. پس از آن داده‌ها در سه موقعیت فرزندی، مادری و همسری و سه سطح مضامین اولیه، ثانویه و شبکه‌ای ارائه گشت و برای ارزیابی کیفیت داده‌های تحقیق از روش زاویه‌بندی از نوع داده‌ها استفاده شد. از این رو داده‌های به دست آمده از تحلیل مضمون به چهار نفر از متخصصان اسلامی / روانشناسی عرضه گردید و داده‌های مربوط به نقش‌های مراقبتی زن تدوین شد و یک مدل نهایی به دست آمد. **یافته‌ها:** در ارتباط با موقعیت فرزندی ۲ مضمون شبکه‌ای حمایت و احترام به دست آمد. در موقعیت مادری ۵ مضمون شبکه‌ای حمایت، محبت، هدایت و تربیت، احترام و عدالت به دست آمد. در نهایت ارتباط با موقعیت همسری ۵ مضمون شبکه‌ای حمایت، سلامت، احترام، سازگاری و محبت به دست آمد. **نتیجه‌گیری:** بر اساس نتایج این پژوهش نقش‌های مراقبتی استخراج شده از سیره حضرت فاطمه (سلام الله علیها) بیان‌گر جایگاه مهم و ظرفیت‌های گسترده‌ی وجود زن است. این ظرفیت‌ها به حدی است که به او این امکان را می‌دهد نقش‌آفرینی قابل توجهی در خانواده داشته باشد.

واژگان کلیدی: زن، خانواده، نقش‌های مراقبتی، شخصیت حضرت فاطمه (سلام الله علیها).

* نویسنده مسئول Email: Zareei_h@yahoo.com

مقدمه

خانواده نیز همچون هر گروه اجتماعی دیگر نظامی است با موقعیت‌های متفاوت و متعدد. برخی از موقعیت‌ها اکتسابی‌اند، مانند پدری، مادری و همسری و برخی از موقعیت‌ها غیراکتسابی مانند فرزند، خواهری و برادری. هر کدام از موقعیت‌ها در اثر روابط و نسبت‌های افراد با یکدیگر شکل می‌گیرند و قابل تغییر و تبدیل نیستند؛ بدین معنا که مثلاً زن و مردی که با هم ازدواج می‌کنند و صاحب فرزند می‌شوند، صاحب موقعیت والدی نسبت به این فرزند می‌گردند و فرزند آنان نیز تا ابد این موقعیت را داراست و چنین نیست که بشود جای آنان با هم تغییر کند؛ زیرا این موقعیت‌ها نسبت به دیگران مطرح می‌شوند. موقعیت به معنای قرارگرفتن فرد در وضعیتی با قواعد و هنجارهای مشخص‌تر و متمایزتر از دیگران است (Bostan, 2013, vol. 6: p. 13). از طرفی دیگر هر موقعیتی دارای نقش‌های متعدد است که در این میان هر فردی متناسب با موقعیتی که دارد به نقش آفرینی می‌پردازد (Bostan, 2013; quoted by Ghanbari and Salarifar, 2018).

زن به عنوان یکی از عناصر اصلی خانواده، دارای موقعیت‌های مختلفی است که این موقعیت‌ها در ارتباط با سایر اعضا شکل می‌گیرند؛ مثلاً در تعامل با والدین موقعیت فرزند، در تعامل با شوهر موقعیت همسری و نسبت به فرزند موقعیت مادری وجود دارد. ضمن اینکه در مورد زن هم مانند سایر افراد خانواده یک سری نقش‌های ثابت وجود دارد و یک سری نقش‌های متحول که در شرایط مختلف ایجاد می‌شوند و در صورت تغییر کردن شرایط، آن نقش نیز از عهده‌ی زن ساقط می‌شود؛ مثلاً یک مادر در زمانی که فرزندش نوزاد است نقش او این است که به او شیر بدهد و این نقش وقتی که فرزندش رشد کند از او برداشته می‌شود؛ یعنی تغییر شرایط موجب برداشته شدن نقش از عهده‌ی زن شده است. نقش آفرینی مطلوب زن در خانواده نیازمند فهم درست موقعیت‌ها و درک صحیح از نقش‌های برآمده از هر موقعیت خاص است (Bostan, 2009). از همین رو است که یکی از مهم‌ترین مسائل در عرصه‌ی خانواده مسئله‌ی تقسیم کار است.

در اسلام نیز اساساً تقسیم کار بر مبنای جنسیت شکل گرفته است. در راستای تحقق اهداف متعالی خانواده و همین‌طور حفظ کرامت و منزلت زن، وظایف داخل خانه به زنان و امور مربوط به بیرون از خانه به مردان سپرده شده است تا زن با محجوب نگه‌داشتن خود وارد اختلاط با مردان نشود و بدین وسیله زمینه‌ی سوءاستفاده مردان هوسباز از آنان صورت نگیرد (Motahari, 2012, vol. 5: p. 64). به همین دلیل نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) به امیرالمؤمنین (علیه السلام) و حضرت فاطمه (سلام الله علیها) سفارش کردند امور داخل خانه به حضرت زهرا (سلام الله علیها) و امور بیرون از خانه به حضرت علی (علیه السلام) سپرده شود (Alasvand, 2013, vol. 2: p. 280).

گفتنی است هر چند که اسلام زن را به انجام کارهای داخل خانه تشویق کرده است ولی آن را به عنوان وظیفه و مسئولیت زنان در نظر نگرفته و از سوی دیگر با الزام شوهر به پرداخت نفقه، مردان را در خدمت زنان قرار داده است (Bostan, 2011: pp. 77 - 80). از طرفی دیگر نخواستن او را نسبت به اجتماع خود بی تفاوت قرار دهد و موظف دانسته در کنار وظایف خانوادگی خود در جامعه نیز حضور پیدا کند و مبتنی بر نیازهای واقعی خود و جامعه، قابلیت‌ها و توان زنانه‌ی خویش، مسئولیت‌های انسانی و الهی محوله را انجام دهد و با استفاده از همه‌ی فضاهایی که شریعت برای ساختن جامعه‌ای الهی و سالم ارائه کرده به حضور اجتماعی بپردازد (Alasvand, 2011, vol. 2: p. 257).

در آموزه‌های اسلامی نیز یکی از نقش‌های مهم در نهاد خانواده، نقش‌های مراقبتی است (Sharafi and Fakhr Zare, 2013, vol. 6: p. 416). اندیشمندان مسلمان با توجه به ویژگی‌های روانی و زیست‌محیطی مادر و فرزند و نیز آثار مثبت اجتماعی آن، اولویت حضانت و به عبارتی بهتر، مراقبت از فرزند را به عهده‌ی مادر می‌دانند؛ زیرا بی‌تردید سهم عمده‌ی مراقبت در بیشتر خانواده‌ها - چه در حوزه‌ی نگهداری از کودکان و چه سرپرستی از سالمندان - از آن زنان خانواده است و مردان بیشتر به مراقبت‌های تفریحی فرزندان پرداخته و یا نظارت و کمک مالی را بر عهده می‌گیرند؛ حال آنکه زنان معمولاً مراقبت‌های عملی و حمایت عاطفی را به عهده دارند. به گفته‌ی کارشناسان، با وجود تغییر الگوهای سنتی، خانواده تا حدودی نقش خود را در راستای مراقبت از اعضا حفظ نموده است (Bostan, vol. 6, 2013: pp. 304 - 305).

برای انجام نقش‌های مراقبتی در نظام خانواده هر کدام از اعضا نقش‌های منحصر به فردی برای خود دارند. اما در نهاد خانواده اساسی‌ترین و محوری‌ترین نقش را «زن» برعهده دارد. طاهرزاده بیان می‌کند: «فزون‌ی توان جسمی مرد او را به بازار کشانده و محوریت تحصیل و تدبیر خرج خانه را به او داده و لطافت روحی زن او را بر تخت تربیت نسل انسانی نشانده است» (Taherzadeh, 2014: p. 246). این مطلب نشان‌دهنده‌ی موقعیت پراهمیت و منحصر به فرد زن در نظام خانواده می‌باشد؛ بنابراین نیاز است توجه شود زن در نظام خانواده در چارچوب اعمال کارکردهای مراقبتی خانواده چگونه می‌تواند رفتار کند. به عبارتی دیگر نقش‌های مراقبتی او در نظام خانواده در موقعیت‌های مختلف خانوادگی چه هستند.

با توجه به نکات مزبور این پژوهش به دنبال بررسی و کشف یک الگوی مطلوب برای نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده است که به تمامی شؤن و موقعیت‌های زن در نظام خانواده توجه داشته باشد. برای کشف «الگوی نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده» مبنای اصلی رجوع، آموزه‌های اسلامی در حوزه زن و خانواده است؛ زیرا یکی از چالش‌های جدی در جهان اسلام و کشور ایران در مسئله‌ی خانواده این است که جهان غرب با تهاجم فرهنگی خود به خصوص از طریق رسانه‌ها آن را هدف قرار داده و قصد دارد ارزش‌های متعالی خانواده را میان‌تهی کند یا تغییر دهد (Emami et al., 2017; Saedian et al., 2013).

اما برای تبیین این موضوع نیاز است روشن شود منظور از آموزه‌های اسلامی و دینی چیست. برای اکتشاف مبانی نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده نیاز به الگویی از جنس زن هست که به صورت مجسم و عینی حکایت از یک شخصیت معصوم داشته و عاری از هر گونه اشتباه و پلیدی باشد تا تمامی نقاط زندگی او برای زن مسلمان قابل الگوگیری و تقلید قرار گیرد.

بر همین اساس موضوع اصلی این پژوهش با توجه ویژه به شخصیت حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به عنوان یک زن کامل و یک انسان متعالی است. از این رو در این تحقیق مبنای رجوع به آموزه‌های اسلامی برای کشف نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده، سیره و زندگانی حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) قرار می‌گیرد؛ زیرا حجیت سنت و روش ایشان در آیات تطهیر^۱، اهل الذکر^۲، علم الکتاب^۳، اعتصام^۴، اوتوالعلم^۵، اصطفاء^۶ و مودت^۷ و احادیث ثقلین^۸، سفینه^۹ و غضب فاطمه^{۱۰} روشن می‌گردد (Rezvani, 2009).

بر اساس مطالب فوق ضرورت رجوع به زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) معین شد؛ بنابراین لازم است برای آن‌که زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) مورد بررسی علمی دقیق قرار گیرد یک الگو از آن در جهت نقش‌های مراقبتی استخراج شود. منظور از الگو «هر چیزی است که اطلاعاتی را انتقال می‌دهد، مانند یک شخص، فیلم، برنامه‌ی تلویزیونی، نمایش، عکس، یا آموزش». ضمن اینکه الگو باید بتواند در زمانی که ارائه می‌شود توانایی ایجاد و تغییر رفتار را برقرار کند (Bandura et al., 1963).

بنابر آنچه گفته شد این پژوهش در صدد پاسخ به این سؤال است که «الگوی نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده بر اساس شخصیت حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) چگونه الگویی است؟» و «این الگو از چه مولفه‌هایی برخوردار است؟»

در رابطه با مطالبی که اشاره شد ذکر چند نکته ضروری است:

۱- در رابطه با زندگانی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) آثار بسیار ارزشمندی به جای مانده است؛ اما این آثار به یک یا چند وجه از شخصیت حضرت زهرا (سلام الله علیها) نگاه کرده‌اند.

^۱ احزاب، ۳۳

^۲ نحل، ۴۳

^۳ رعد، ۴۳

^۴ آل عمران، ۱۰۳

^۵ عنکبوت، ۴۹

^۶ فاطر، ۳۲

^۷ شوری، ۲۳

^۸ الحکم الزاهره، ص ۱۳۰

^۹ همان، ص ۱۳۱

^{۱۰} جلاء العیون، ص ۱۷۳

۲- این آثار به‌جای ارائه‌ی مدون مطالب موجود در سیره‌ی فاطمی (سلام الله علیها) در قالب یک الگو به صورت کاملاً خام ارائه شده‌اند.

۳- همچنین در راستای نقش‌های زن در موقعیت‌ها و شؤون مختلف در خانواده از شخصیت و زندگانی حضرت زهرا (سلام الله علیها) الگوی مدونی طراحی نشده است (Alian, 2016).

بنابراین با توجه نکات مزبور در حوزه‌ی سبک زندگی حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) در چارچوب نقش‌های مراقبتی نیاز است که پژوهشی در راستای تدوین یک الگو در این راستا انجام گیرد. بر اساس آن چه مطرح شد در این پژوهش قرار است تحقیق و بررسی گردد که الگوی نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده بر اساس ابعاد روانشناختی آن در شخصیت فاطمه‌ی زهرا (سلام الله علیها) چیست؟

پیشینه‌ی پژوهش

سمانچوه (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان جایگاه و نقش زن در آرامش خانواده به بررسی نقش زن در آرامش بخشی خانواده می‌پردازد. برای تحقق این امر مؤلفه‌های خانواده از منظر دینی را تبیین می‌کند. همچنین نقش‌های مادری، خواهری، دختری و همسری زن روشن می‌شود. روش تحقیق از نوع توصیفی است و با تتبع در منابع روایی و قرآنی صورت گرفته است. پس از انجام پژوهش حاضر روشن شد که نقش زن در آرامش خانواده شامل عشق‌ورزی به همسر، پاکیزگی و آراستگی، خانه‌داری، سازگاری و تفاهم است.

امیری رودباری (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان نقش مادر در تربیت دینی فرزندان در خانواده به بررسی نقش مادر در تربیت دینی فرزندان با توجه به آموزه‌های قرآنی می‌پردازد. از آن‌جا که در این مطالعه به نقش مادر در تربیت دینی فرزندان پرداخته شده است به این نتیجه دست یافته شد که هرگاه مادر با دین و قواعد آن به خوبی آشنا باشد می‌تواند با استفاده از اصول و روش‌های صحیح، تأثیرپذیری بسیار بالایی بر فرزند خود داشته باشد و در واقع تربیت دینی را به نحو احسن انجام دهد.

سوکی^{۱۱} و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهش خود تحت عنوان نقش مادر در رابطه با آگاه‌سازی دختران از بلوغ، با استفاده از یک مطالعه‌ی فراتحلیل درصد مادران به عنوان منبع فعلی و ترجیحی برای کسب اطلاعات در مورد روند بلوغ و قاعدگی از دیدگاه دختران نوجوان از مقالات استخراج شد. نتایج مطالعات با استفاده از فراتحلیل (مدل اثرات تصادفی) و عدم تجانس مطالعات، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که از دیدگاه دختران نوجوان در ایران و سایر کشورها، در ۵۶ درصد موارد، مادر منبع فعلی اطلاعات در مورد روند بلوغ و قاعدگی بوده است. منبع ترجیحی اطلاعات در مورد روند بلوغ و قاعدگی، در ۶۰ درصد مطالعات (ایران ۵۷ درصد و سایر کشورها ۶۶ درصد) مادر بوده است.

¹¹ Sooki et al

روش شناسی

روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش تحلیل مضمون بوده است. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Brown and Clark, 2006; Boyatzis, 1998: p. 4; quoted by Abedi Jafari et al., 2011). در واقع در تحلیل تماتیک، طبقه‌بندی، شاخص‌بندی و سنخ‌بندی داده‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. داده‌های مورد تحلیل در تحلیل مضمون یا تماتیک شامل داده‌های متنی، مصاحبه‌ها و داده‌های مشاهده‌ای متنی شده هستند (Mohammadpour, 2019: p. 388). طبقه‌بندی‌های مختلفی برای مضامین وجود دارد که در این پژوهش از نوع شبکه مضامین استفاده شده است که شامل؛ مضامین اولیه، مضامین ثانویه و مضامین شبکه می‌باشد (Ryan and Bernard, 2003). گام بعدی در روش تحلیل مضمون این است که مضامین استخراج شده در قالب شبکه‌ی مضامین در می‌آید. شبکه‌ی مضامین بدین معناست که پژوهشگر مضامین به دست آمده از متن را در گروه‌های مشابه و منسجمی دسته‌بندی می‌کند. تصمیم‌گیری درباره نحوه گروه‌بندی مضامین، بر اساس محتوا صورت می‌گیرد. باید توجه کرد که مضامین تحت هر شبکه باید به تعداد مناسب و درباره‌ی موضوعات مشابهی باشد (Abedi Jafari et al., 2011).

ارزیابی کیفیت داده‌ها: برای افزایش سطح اطمینان‌پذیری داده‌ها از روش زاویه‌بندی استفاده شد. زاویه بندی، راهبردی مناسب برای بهبود پژوهش و ارزشیابی است. چهار نوع شناخته شده آن عبارتند از؛ زاویه-بندی داده‌ها، زاویه‌بندی محقق، زاویه‌بندی نظری و زاویه‌بندی روش‌شناختی. روش مد نظر در این پژوهش زاویه‌بندی داده‌ها می‌باشد که به کاربرد منابع گوناگون داده‌ها اشاره دارد. زاویه‌بندی داده‌ها در کنترل سازگاری منابع داده‌ای متفاوت در قالب روشی واحد گفته می‌شود. در واقع در این نوع از زاویه‌بندی محقق بیش از یک منبع داده‌ای یا منابع داده‌ای متعدد را مورد استفاده قرار می‌دهد (Madani Boroujeni and Nasr, 2009; Mohammadpour, 2010: p. 71, Mohammadpour, 2019: p. 505). زاویه‌بندی داده‌ها که در این پژوهش بدین صورت انجام گرفت در ابتدا کتب و متون منتخب به عنوان منبع جمع‌آوری داده‌ها برگزیده شد و سپس پژوهشگران و کارشناسان به‌عنوان یکی دیگر از منابع جمع‌آوری اطلاعات برای اعتباربخشی به داده‌های به‌دست آمده مورد توجه قرار گرفتند.

جامعه و نمونه‌ی تحقیق: جامعه آماری این پژوهش در دو حوزه متون و متخصصین قابل بررسی می‌باشد. جامعه‌ی آماری متون شامل تمامی متونی است که در حوزه‌ی زندگانی و سیره‌ی حضرت فاطمه‌ی زهرا (سلام الله علیها) تا به حال توسط محققان و نویسندگان از ابتدای تاریخ تا به حال نگاشته شده است. همچنین جامعه‌ی آماری متخصصین نیز شامل تمامی افرادی است که در حوزه‌ی علوم اسلامی و علم روانشناسی تبع داشته‌اند و در این زمینه به یک تخصص و تبحر نسبی دست یافته‌اند. نمونه‌گیری مورد نظر

در این پژوهش نمونه‌گیری از نوع هدفمند است. منظور از نمونه‌گیری هدفمند گزینش داده‌های خاص مبتنی بر اهداف خاص و مرتبط با سؤال‌های پژوهش استفاده شده است (Iman and Noshadi, 2011). هنگامی که واحدهای نمونه‌گیری، بر اساس مطالعات اولیه‌ای که صورت گرفت، در حوزه متون تخصصی؛ مجموعه‌ی ۶ جلدی دانشنامه‌ی فاطمی اثر علی اکبر رشاد، زندگانی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) اثر سید هاشم رسولی محلاتی و کتاب در مکتب فاطمه (سلام الله علیها) اثر علی قائمی برای رجوع به متون غنی موجود در حوزه‌ی زندگی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) انتخاب شد. در حوزه‌ی متخصصان نیز به ۴ نفر مراجعه شد که ۱ نفر با تحصیلات روانشناسی و حوزوی، ۱ نفر روانشناس و ۲ تن از آنان کارشناسان دینی با تحصیلات حوزوی و دانشگاهی بودند.

این پژوهش دارای ۲ مرحله اساسی بوده است:

۱- در ابتدا با رجوع به متون و منابع اسلامی در حوزه‌ی زندگانی حضرت فاطمه (سلام الله علیها)، مضامین پایه استخراج گردید. مضامین پایه نیز به مضامین سازنده تقلیل پیدا کرد و سپس با استفاده از مضامین سازنده مضامین فراگیر به دست آمد. با استفاده از مضامین سازنده و مضامین فراگیر شبکه‌ی مضامینی از سه موقعیت فرزندی، مادری و همسری به استخراج گشت.

۲- با استفاده از شبکه‌ی مضامین استخراج شده، مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته آماده شد و با مراجعه به متخصصان روانشناسی و کارشناسان دینی در حوزه‌ی تخصصی سبک زندگی و خانواده، به‌خصوص سبک زندگی فاطمی و مصاحبه با آن‌ها جهت سه‌سوسازی (یا همان زاویه‌بندی) داده‌ها انجام گرفت؛ استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته در راستای افزایش صحت و اعتبار داده‌های به دست آمده از شبکه‌ی مضامین انجام گرفته بود و هدف آن بود که مشخص گردد میان اطلاعات و داده‌های به دست آمده از مصاحبه با متخصصان و مؤلفه‌های استخراج شده از مضامین، چه میزان افتراق و اتفاق نظر وجود دارد.

یافته‌ها

این قسمت به ارائه‌ی یافته‌های تحقیق بر اساس نقش‌های مراقبتی زن در سه موقعیت خانوادگی فرزندی، مادری و همسری پرداخته می‌شود. همان‌طور که ذکر شده بود مضامین مورد نظر از سیره‌ی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) استخراج گردید و سپس نظر متخصصان در رابطه با شبکه‌های مضامین به دست آمده اعمال شد که در ادامه داده‌های مرتبط با موقعیت‌های فرزندی، مادری و همسری در قالب جدول کدگذاری مضامین، شبکه‌ی مضامین و مدل مفهومی نهایی مرتبط و متناسب با آن ارائه می‌گردد.

موقعیت فرزندی

همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود در موقعیت مادری سبک زندگی فاطمی تعداد ۱۴ گزاره در قالب کدگذاری اولیه استخراج شده است. در کدگذاری اولیه هدف یک دسته‌بندی اولیه در موقعیت فرزندی حضرت زهرا (سلام الله علیها) می‌باشد که منجر به منظم شدن مطالعات صورت گرفته و هموار نمودن

مسیر برای کدگذاری‌های بعدی می‌باشد. در این قسمت مضامین در یک دسته‌بندی کلی‌تری در قالب ۵ مضمون در کدگذاری ثانویه قرار گرفتند. در نهایت در جدول جمع‌بندی کدگذاری‌ها به غیر از موارد مذکور در کدگذاری اولیه و ثانویه، مضامین شبکه نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند که شامل دو مضمون شده است.

جدول (۱) کدگذاری اولیه موقعیت فرزند

ردیف	متن	مستندات	کدگذاری اولیه
۱	پس از درگذشت ابوطالب و خدیجه (سلام الله علیهما) سران قریش گستاخ‌تر شدند و بر آزار پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) افزودند. تا آن‌جا که برخی از ایشان محتویات شکم گوسفند یا زهدان شتر یا خاک بر چهره‌ی وی می‌پاشیدند. در این هنگام فاطمه (سلام الله علیها) که دختر کوچکی بود، سر و صورت پدر را پاک می‌کرد. به سبب این دلسوزی‌ها او را ام اییها نامید. فاطمه (سلام الله علیها) به هنگام ضرورت و لزوم خود در عرصه‌ی اجتماع حضور می‌یافت. ایشان جهاد را مایه‌ی عزت اسلام می‌دانست و در جنگ احد پیاده به میدان جنگ رفت و زخم‌های پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را شست. در سایر منابع تاریخی حضور ایشان در جنگ خندق و فتح مکه نیز گزارش شده است.	رشاد، ج ۱، ص ۵۰ و رسولی محلاتی، ص ۲۳	پناه عاطفی دادن
۲	فاطمه (سلام الله علیها) همواره در کنار پدر خود بود. در آخرین لحظات عمر پدر نیز در کنار او بود. شدت محبت او به حدی که پس از فوت پدرش با استنشام بوی پدر و همچنین شنیدن نام پدر در اذان از هوش رفت.	رشاد، ج ۱، ص ۵۸	اقدام و عمل در صحنه- های بحرانی
۳	هنگام حفر خندق در جنگ احزاب، فقر شدیدی بر مسلمانان حاکم بود و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز سه روز بود که غذا نخورده بود. فاطمه (سلام الله علیها) مقداری از نانی که برای حسن و حسین (علیهما السلام) پخته بود به کنار خندق برای پدر برد.	رشاد، ج ۲، ص ۲۱۰	اولویت‌دهی به تغذیه‌ی پدر با توجه به وظایف او
۴	ابن عباس روایت کرده که قریش در کنار حجر اسماعیل انجمن کرده و به لات و عزی و منات قسم یاد کردند که اگر ما محمد را دیدار کردیم همگی با یکدیگر به صورت اجتماع برخاسته و او را به قتل می‌رسانیم، فاطمه در این میان این خبر را شنید و گریان شد و آن را به پدر اطلاع داد. او گاهی می‌دید که دشمن به سوی پدرش سنگ می‌پرانند. او می‌کوشید، در مواردی حتی با حائل گردانیدن خود جلوی صدمه و آسیب را بگیرد و این نکته‌ای است که بارها اتفاق می‌افتاد و در آن‌گاه که دستش از کمک به پدر خالی می‌ماند و جلوگیری از آزار را نمی‌توانست معصومانه می‌گریست.	رسولی محلاتی، ص ۲۴	زمان‌شناسی در یاری- رسانی
۵	ورود به زندگی جدید هرگز باعث نشد رابطه‌ی او و پدرش کمرنگ شود. محبت و علاقه‌ی متقابل پدر و دختر به گونه‌ای بود که نمی‌توانستند دوری هم را تحمل کنند؛ از این رو پیامبر با حارثه بن نعمان مذاکره کرد و از او خواست تا خانه‌اش را که نزدیک خانه‌ی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بود در اختیار فاطمه و علی (علیهما السلام) قرار دهد.	قائمی، ص ۹۰	سیر بلا برای پدر شدن
۶	حضرت فاطمه هر چند دوران کوتاهی از زندگانی مادر خود را درک کرد و در حدود پنج سالگی مادر خود را از دست داد اما تا سال‌ها پس از رحلت خدیجه او را یاد می‌کرد. ایشان همچنین پس از وفات پدر بسیار زیاد از خوبی‌های ایشان یاد می‌کرد.	رشاد، ج ۱، ص ۷۳	استمرار رابطه با پدر پس از ازدواج
۷	در فضیلت حضرت زهرا (سلام الله علیها) ذکر شده که وقتی آیه‌ی ۶۳ سوره‌ی نور «ولاتجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً» نازل شد آن حضرت نیز پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را مانند دیگران یا رسول الله خطاب می‌کرد.	رشاد، ج ۲، ص ۲۰۹ و رسولی محلاتی، ص ۲۶	زنده نگه داشتن یاد والدین
۸	او پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را از دیدی به چشم پدری می‌نگریست و از دیدی بس عمیق‌تر به چشم یک مراد و یک پیشوا و عقلاً این جنبه از او قوی‌تر بود؛ زیرا او قدر و مقام و رتبت پدر و آبرومندی و رسالت الهی او را بیش از دیگران می‌دانست.	قائمی، ص ۸۹	والا دانستن قدر و منزلت
۹	هر گاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نزد فاطمه (سلام الله علیها) می‌آمد در مقابل ایشان می‌ایستاد و ادب می‌کرد.	رشاد، ج ۲، ص ۲۵۲	ایستادن و احترام کردن
۱۰	او تنها دختری است که تلاش تربیتی پدر را به هدر نداد.	قائمی، ص ۸۶	مغتنم شمردن تلاش- های پدر
۱۱	او تنها زنی است که بر اساس اصل اسوه‌گیری از رسول، خود مدل و نمونه شد.	قائمی، ص ۸۶	الگوگیری از پدر
۱۲	خدیجه (سلام الله علیها) زنی بود که ثروتمند بود اما پس از اسلام آوردن تمام ثروت خود را خرج اسلام کرد در حدی که در آخرین لحظات عمرش کفنی برای خود نداشت؛ از این رو فاطمه (سلام الله علیها) را واسطه قرار داد تا پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) عبا‌ی خویش را کفن او کند.	قائمی، ص ۸۷	کمک به برآورده نمودن نیاز والدین
۱۳			
۱۴			

جدول (۲) جمع‌بندی مضامین موقعیت فرزندی

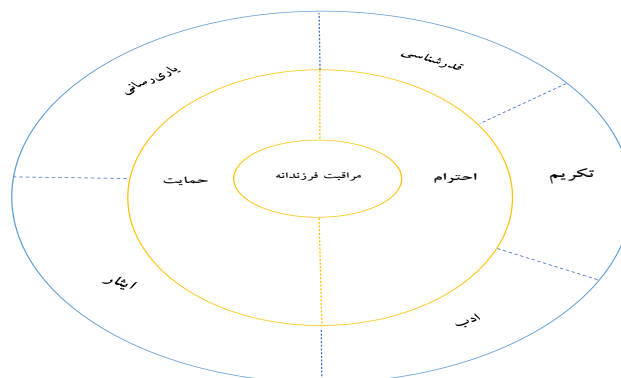
ردیف	کدگذاری اولیه	کدگذاری ثانویه	مضامین شبکه
۱	پناه عاطفی دادن		
۲	اقدام و عمل در صحنه‌های بحرانی		
۳	زمان‌شناسی در یاری‌رسانی	یاری‌رسانی	حمایت
۴	کمک به برآورده نمودن نیاز والدین		
۵	اولویت‌دهی به تغذیه‌ی پدر با توجه به وظایف او	ایثار	
۶	سپر بلا شدن برای پدر		
۷	صدا زدن با القاب نیکو	ادب	
۸	استمرار رابطه با پدر پس از ازدواج		
۹	زننده نگه داشتن یاد والدین		
۱۰	والا دانستن قدر و منزلت	تکریم	احترام
۱۱	ایستادن و احترام کردن		
۱۲	تداوم در همراهی		
۱۳	مغتنم شمردن تلاش‌های پدر		
۱۴	الگوگیری از پدر	قدرشناسی	

شبکه‌ی مضامین موقعیت فرزند

نقش‌های مراقبتی که در موقعیت فرزندی به دست آمد نشان داد که دو مضمون اصلی به نام‌های احترام و حمایت در این مطرح هستند که ذیل هر کدام مضامینی قرار گرفته‌اند. بدین صورت که ذیل مضمون احترام در موقعیت فرزندی تکریم، قدرشناسی و ادب و ذیل مضمون حمایت ایثار و یاری‌رسانی مطرح گردیده است.

مدل مفهومی نقش‌های مراقبتی در موقعیت فرزندی

موقعیت مادری

در این قسمت در رابطه موقعیت مادری ۳۱ مضمون در کدگذاری اولیه قرار گرفتند. پس از استخراج ۳۱ مضمون اولیه، ۱۱ مضمون در قالب کدگذاری ثانویه قرار گرفتند. در نهایت با توجه به جدول جمع‌بندی فوق تمامی مضامین موجود در کدگذاری اولیه و ثانویه در ارتباط نقش‌های مراقبتی در موقعیت مادری ذیل ۵ مضمون شبکه قرار گرفتند.

جدول (۳) کدگذاری اولیه موقعیت مادری

ردیف	متن	مستندات	کدگذاری اولیه
۱	سلمان می‌گوید: در روزی که نوبت کاری فاطمه (سلام الله علیها) بود دیدم که جو آسیاب می‌کند و خون از دسته‌ی آسیاب جاری شده و به سنگ آسیاب رسیده بود و من شتابان به کمک او رفتم.	رشاد، ج ۱، ص ۵۴	تحمل آسیب‌های جسمانی
۲	گاه گرسنه می‌ماند تا فرزندان و شوهرش غذا بخورند.	رشاد، ج ۲، ص ۲۱۲ - ج ۱، ص ۵۴	گذشت از غذای خود
۳	فاطمه (سلام الله علیها) برای سلامت فرزندان خود به درگاه الهی دعا می‌کرد. گاهی نیز به وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) متوسل می‌شد تا ایشان برای شفای فرزندانش دعا کنند. بنابر گزارشی حضرت علی (علیه السلام) و حضرت فاطمه (سلام الله علیها) و فضا برای بهبود حسنین (علیهما السلام) نذر کردند که سه روز روزه بگیرند. پس از بهبود آنان همگی روزه گرفتند و هر سه هنگام افطار یا در یک روز غذای خود را به یتیم، یتیم و اسیر دادند.	رشاد، ج ۱، ص ۵۴	انجام اعمال عبادی برای سلامت فرزندان خود
۴	فاطمه دختر امام حسین (علیه السلام) از طریق پدرش از حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) نقل کرده که فرد اگر بخوابد و دستش بوی چربی بدهد کسی جز خودش را ملامت نکند. این روایت کنایه از آن است که اگر کسی هنگام خواب نظافت را رعایت نکند، در خور ملامت است.	رشاد، ج ۱، ص ۲۰۲	اهتمام به نظافت بدنی فرزندان
۵	از جمله زمینه‌هایی که در تربیت صحیح فرزندان مؤثر دانسته شده، رعایت نکات بهداشتی هنگام تشکیل نطفه است. در این باره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) آدابی را که خود از جبرئیل آموخته بود برای علی (علیه السلام) و فاطمه (سلام الله علیها) بیان کرد و درخواست نمود که آنان رعایت کنند.	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۴	موارد بهداشتی در هنگام تشکیل نطفه
۶	فاطمه (سلام الله علیها) به همراه همسرش فرزند خود را نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) جهت نام‌گذاری بردند و ایشان برای حسن (علیه السلام) گوسفندی عقیقه کرد.	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۴	قربانی کردن
۷	فاطمه (سلام الله علیها) به همراه همسرش فرزند خود را نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) جهت نام‌گذاری بردند و ایشان موی سر او را تراشید به وزن موی او صدقه داد.	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۴ - ج ۱، ص ۱۸۵	صدقه دادن
۸	فاطمه با وجود سختی‌ها به تربیت و رسیدگی به فرزندان توجه داشت و خود به فرزندانش شیر می‌داد.	رشاد، ج ۱، ص ۵۴	شیردهی
۹	فاطمه (سلام الله علیها) گاه برای سیر گرداندن فرزندان خود آنان را نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرستاد.	رشاد، ج ۱، ص ۵۴	تغذیه‌ی فرزندان به وسیله‌ی نزدیکان در تنگناهای اقتصادی
۱۰	بی‌اعتنا نبودن والدین به رشد صحیح و سرنوشت فرزندان از امور بسیار ضروری در تربیت آنان است. در کنار آن آگاه نمودن فرزندان از این نگرانی پدر و مادر، در پایداری امنیت روانی فرزندان نقش فراوانی داشت. حضرت زهرا (سلام الله علیها) نیز همواره به این موضوع توجه داشت و در مواقع لزوم آن را به زبان می‌آورد. در مواقعی چون احتضار پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، هجوم به خانه‌ی آن حضرت (صلی الله علیه و آله و سلم)، به زود بردن حضرت علی (علیه السلام)	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۸	آگاه نمودن فرزندان از دغدغه‌مندی والدین در تربیت آنان

		برای بیعت و غصب فدک نگرانی از وضع فرزندان ستمی که بر آنان می‌رود از زبان فاطمه (سلام الله علیها) گزارش شده است.	
آموزش بنده‌ی خدا بودن	قائمی، ص ۱۲۸	او کوشید محیط خانه را میدانی سازد برای عمل کردن تعالیم اسلام و تحقق بخشیدن به آرمان‌های مقدس پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم). به فرزندان آمادگی فکر و درس قناعت، در عین وفور، درس تحمل در عین توان پیشروی، درس ایثار در عین نیازمندی شخصی، درس نظم در عین دشواری و گرفتاری، درس حق دوستی و حق‌طلبی در همین مرارت‌های ناشی از آن.	۱۱
ترغیب به عبادت و ایجاد زمینه‌های لازم	رشاد، ج ۱، ص ۵۵	ایشان فرزندان را به عبادت ترغیب می‌کرد و با تمسک به اموری چون کم کردن غذا، می‌کوشید فرزندان را موفق به احیای شب قدر کند. بر اساس برخی روایات امام حسن (علیه السلام) در هفت سالگی به مسجد می‌رفت و کلام وحی را از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌شنید. حضرت فاطمه (سلام الله علیها) او را تشویق می‌کرد هر بار از مسجد بازمی‌گردد سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را برایش گزارش کند و زمانی که به خانه می‌آمد بر بالای بلندی می‌نشست و به حالت سخنرانی آن‌چه را شنیده بود برای مادرش بازگو می‌کرد.	۱۲
توجه به تکرار آموخته‌های دینی	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۹	فاطمه (سلام الله علیها) پایه‌های اخلاق انسانی و رشادت را در فرزندان خود چنان تحکیم کرد که حسین بن علی (علیه السلام) در روز عاشورا در رمز عدم قبول ذلت می‌فرماید: خداوند و رسول او (صلی الله علیه و آله و سلم) به ذلت این بیعت رضایت ندارند.	۱۳
ایجاد ساختارهای شخصیتی متعالی	قائمی، ص ۱۲۸	فاطمه (سلام الله علیها) به فرزندان خود مفهوم حیات و رمز و راز زندگی را آموخت. به آن‌ها یاد داد که گاهی زندگی و عزتمندی آن پس از مرگ است و زمانی در دوران آن، اصل برداشتن هدف معقول در زندگی است که بفهمد چرا باید کار کرد و چرا باید جنگید و چرا صلح؟ و اصولاً رمز و ملاک اندیشیده زیستن در چیست؟	۱۴
ایجاد آمادگی فکری	قائمی، ص ۱۲۹	حضرت فاطمه (سلام الله علیها) برای تربیت فرزندان از بازی و شعر خواندن استفاده می‌کرد.	۱۵
استفاده از بازی و شعر	رشاد، ج ۱، ص ۵۵	فاطمه (سلام الله علیها) می‌کوشید فاطمه را همنشین دائم پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) گرداند.	۱۶
زمینه‌سازی در جهت ایجاد همنشین‌های نیک	رشاد، ج ۱، ص ۱۸۶	در بدو تولد سنت‌ها و آداب خاصی در اسلام سفارش شده که در تأمین سلامت روحی و جسمی فرزند مؤثر است و ممکن است تأثیر آن از چشم مردم پنهان بماند، مانند اذان و اقامه گفتن در گوش نوزاد. ایشان که با فرزندان بسیار دلسوز و مهربان بود و برای آینده‌شان نگران بود، حتی به حضرت علی (علیه السلام) در مورد امور فرزندان توصیه نمود و چون از نیاز فرزندان به مهر و محبت مادر کاملاً آگاه بود به عنوان اولین وصیت به امیرمؤمنان (علیه السلام) از ایشان خواست پس از او با دختر خواهرش امامه ازدواج کند؛ زیرا او را همانند خود برای فرزندان مهربان می‌دانست.	۱۷
خواندن اذان و اقامه در گوش فرزندان	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۴	در منابع روایی شیعه درباره‌ی دعا برای رفع دشواری وضع حمل روایاتی وارد شده و بابی نیز به آن اختصاص یافته است. در برخی منابع اهل سنت نیز نقل شده که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ام سلمه و زینب بنت جحش را پیش فاطمه (سلام الله علیها) فرستادند و دستور دادند برای ایشان آیه الکرسی، آیه‌ی ۵۴ سوره‌ی اعراف و معوذتین را بخوانند.	۱۸
توجه به تربیت فرزندان در صورت فقدان مادر	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۸ و ۲۸۳، قائمی، ص ۸۸	در سیره‌ی حضرت زهرا (سلام الله علیها) وارد شده است که با وجود خواستگاران متعدد به حضرت علی که جوانی فقیر اما وارسته بود پاسخ مثبت داد چرا که او همتای مؤمن خود می‌شناخت.	۱۹
خواندن قرآن و دعا هنگام وضع حمل	رشاد، ج ۲، ص ۴۳۵	در منابع روایی و تاریخی نمونه‌های فراوانی از محبت فاطمه (سلام الله علیها) به فرزندان داشت از جمله اینکه به فرزندانش هدیه می‌داد. فاطمه (سلام الله علیها) یک مادر است و مادر از سوئی مرکب از دو عنصر است عنصر نوازش و عنصر مهربانی و فاطمه این هر دو را به حد کمال واجد است.	۲۰
توجه به انتخاب پدر خوب برای فرزندان	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۴	عبادات فاطمه نیز الگویی عملی برای فرزندان بود. آنان شاهد	۲۱
هدیه دادن	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۹		۲۲
بوسیدن و در آغوش کشیدن	قائمی، ص ۱۲۷		۲۳
الگودهی از طریق رفتار	رشاد، ج ۱، ص ۵۵		۲۴

		عبادت‌های طولانی مادرشان بودند که در آن‌ها از سویی با خدا ارتباط داشت و از سویی دیگر از یاد مردم غافل نبود و برایشان دعا می‌کرد، بی‌آنکه برای خود دعایی بکند.
توجه به نام‌گذارندهی نیکو فرزند	رشاد، ج ۱، ص ۱۸۵ و رشاد، ج ۲، ص ۲۶۹	در روایتی از امام سجاد (علیه السلام) آمده است که فاطمه (سلام الله علیها) به پیشنهاد همسرش، نوزاد خود را برای نام‌گذاری خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) برد.
اهتمام به نام‌گذاری نیکو برای فرزند	رشاد، ج ۶، ص ۴۳۵	از آموزه‌های اسلامی این است که نام‌های نیکو برای فرزندان گذاشته شود و از به کار بردن القاب زشت برای آنان پرهیز شود. این امر در سیره‌ی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) مورد توجه قرار می‌گرفت.
سلام کردن	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۹	از جمله رفتارهای تکریم‌آمیز حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نسبت به فرزندان این بود که خود به آنان سلام می‌کرد.
توجه به فرزندان کوچک‌تر	رشاد، ج ۲، ص ۲۷۰	از منظر حضرت زهرا (سلام الله علیها) اقتضای عدالت میان فرزندان این بود که به فرزند کوچک‌تر بیشتر توجه کنند.
رفتار با فرزندان به قدر لیاقت و شایستگی آنان	رشاد، ج ۲، ص ۲۶۹	فاطمه (سلام الله علیها) با هر یک از فرزندان به قدر لیاقت و شایستگی‌شان رفتار می‌کرد.
تقدم بخشیدن به دختران	رشاد، ج ۶، ص ۱۸۸	دختران به دلیل عواطف قوی‌تری که دارند، رابطه‌ی صمیمی با اطرافیان، زودرنجی و ویژگی‌های دیگر نشان می‌دهد رفتار با دختران باید مسالمت‌آمیز و آرام باشد. همچنین دختران در برابر پاداش اجتماعی و تحسین دیگران عملکرد بهتری از خود نشان می‌دهند و به همین دلیل حساسیت بیشتری نسبت به آنان وجود دارد و در سیره‌ی فاطمی (سلام الله علیها) توصیه شده دختران بر پسران نسبت تشویق کردن و هدیه دادن مقدم بدانند.
خطاب کردن با القاب محبت‌آمیز	رشاد، ج ۶، ص ۴۳۵	در قرآن کریم و روایات اسلامی فرزند با تعابیری چون نور دیده، امانت الهی، میوه‌ی دل و ریحانه‌ی بهشتی یاد شده است. حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نیز جلوه‌ی رحمت الهی بودند، هنگام خطاب قرار دادن فرزندان از این تعابیر استفاده می‌کردند و محبت وافر خود را به آن‌ها ابراز می‌نمودند.

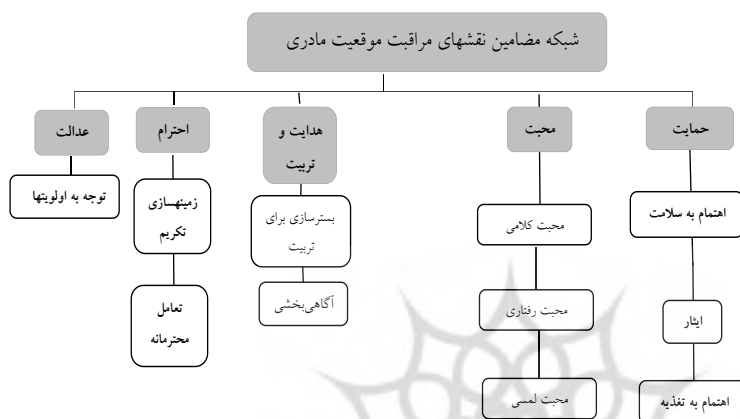
جدول (۴) جمع‌بندی مضامین موقعیت مادری

ردیف	کدگذاری اولیه	کدگذاری ثانویه	مضامین شبکه
۱.	تحمل آسیب‌های جسمانی گذشت از غذای خود انجام اعمال عبادی برای سلامت فرزندان خود	ایثار	حمایت
۲.	اهتمام به نظافت بدنی فرزندان موارد بهداشتی در هنگام تشکیل نطفه قربانی کردن صدقه دادن	اهتمام به سلامت	
۳.	شیردهی تغذیه‌ی فرزندان به وسیله‌ی نزدیکان در تنگناهای اقتصادی	اهتمام به تغذیه	
۴.	آموزش بنده‌ی خدا بودن توجه به تکرار آموخته‌های دینی ترغیب به عبادت و ایجاد زمینه‌های لازم آگاه نمودن فرزندان از دغدغه‌مندی والدین در تربیت آنان	آگاهی‌بخشی	هدایت و تربیت
۵.	ایجاد ساختارهای شخصیتی متعالی ایجاد آمادگی فکری استفاده از بازی و شعر زمینه‌سازی در جهت ایجاد همشین‌های نیک خواندن اذان و اقامه در گوش فرزندان توجه به تربیت فرزندان در صورت فقدان مادر خواندن قرآن و دعا هنگام وضع حمل توجه به انتخاب پدر خوب برای فرزندان الگودهی از طریق رفتار	بسترسازی برای تربیت	

۶.	خطاب کردن با عبارات محبت‌آمیز هدیه دادن	محبت کلامی محبت رفتاری محبت لمسی	محبت
۷.	بوسیدن و در آغوش کشیدن توجه به نام‌گذارنده‌ی نیکو برای فرزند اهتمام به نام‌گذاری نیکو برای فرزند	زمینه‌سازی تکریم	احترام
۸.	سلام کردن به فرزندان توجه به فرزندان کوچک‌تر رفتار با فرزندان به قدر لیاقت و شایستگی آنان تقدیم بخشیدن به دختران	ارتباط محترمانه توجه به اولویت‌ها	عدالت

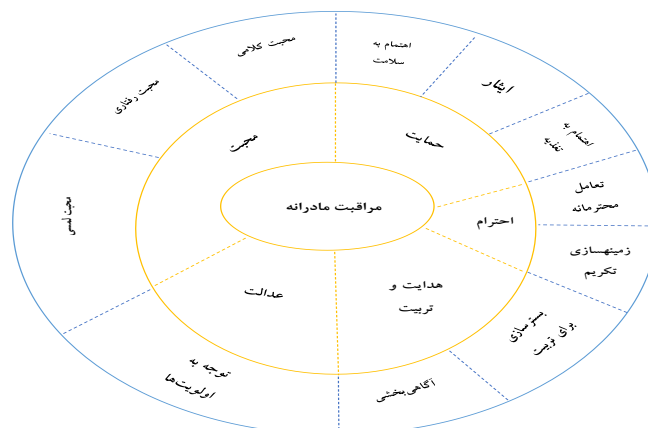
شبکه‌ی مضامین

موقعیت مادری

در شکل فوق نشان داده شده است که مراقبت مادرانه شامل پنج مضمون شبکه است که در ذیل خود در مجموع ۱۱ مضمون استخراج شده در کدگذاری ثانویه را شامل می‌شود. بدین ترتیب که حمایت شامل اهتمام به سلامت، ایثار، اهتمام به تغذیه بود. محبت کلامی، لمسی و رفتاری ذیل محبت قرار گرفت. هدایت و تربیت بسترسازی برای تربیت و آگاهی‌بخشی را در خود جای داد. احترام شامل زمینه‌سازی تکریم و تعامل محترمانه شد و در نهایت عدالت در قالب توجه به اولویت‌ها مطرح گشت.

مدل مفهومی نقشهای مراقبت در موقعیت مادری

موقعیت همسری

در این قسمت برای کدگذاری اولیه در حوزه‌ی موقعیت همسری ۲۴ مضمون استخراج شد. در جهت کدگذاری ثانویه‌ی موقعیت همسری نیز مضامین از ۲۳ مضمون اولیه در قالب ۱۱ مضمون ثانویه قرار گرفت. در نهایت با استفاده از مضامین دسته‌بندی شده در کدگذاری اولیه و ثانویه، ۵ مضمون شبکه استخراج شد که در جدول فوق به آن‌ها اشاره گردیده و همچنین فراوانی هر کدام از نظر داشتن مضامین موجود در کدگذاری اولیه مورد توجه قرار گرفته است.

کدگذاری اولیه موقعیت همسری

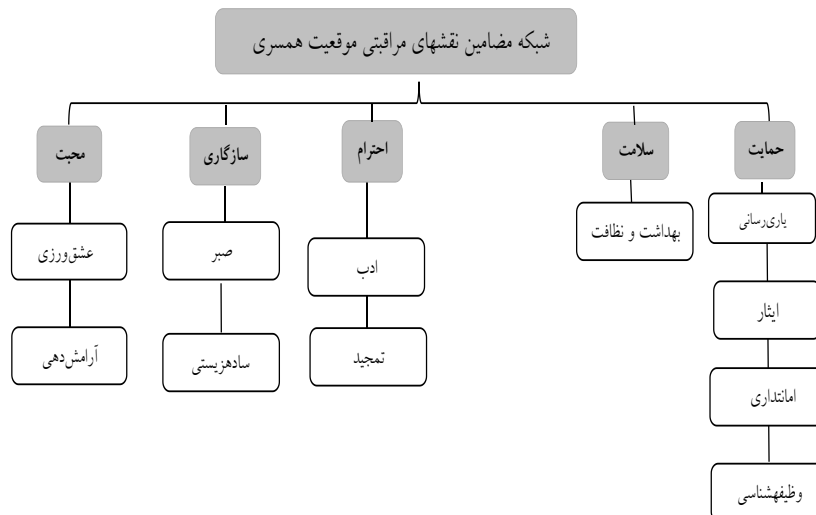
جدول (۵) موقعیت همسری

ردیف	متن	مستندات	کدگذاری اولیه
۱.	صبح روز پس از زفاف پیامبر (صلی الله علیه و آله سلم) نزد علی و فاطمه (علیهما السلام) رفتند و برایشان شیر آوردند. پس نوشیدن شیر از هر کدام در مورد دیگری نظرخواهی کردند. علی (علیه السلام) فاطمه بهترین یاور در طاعت الهی خواند.	رشاد، ج ۱، ص ۱۴۷	همراهی در طاعت الهی
۲.	در جنگ احد دید دست همسرش علی (علیه السلام) خونی است. علی (علیه السلام) که اشعاری زمزمه می‌کرد، ذوالفقار را به فاطمه (سلام الله علیها) داد تا خون را بشوید. همچنین در یکی از غزوات پارچه‌ی مخصوصی را در لحظات سخت بر سر می‌بست از حضرت فاطمه (سلام الله علیها) خواست و آن را بر سر بست. ایشان همچنین در جنگ‌های اسلامی که علی (علیه السلام) مجروح می‌شد این فاطمه (سلام الله علیها) بود که زخم‌های علی را می‌شست و مرهم می‌نهاد.	رشاد، ج ۱، ص ۱۵۷، قائمی، ص ۹۲	رسیدگی به وضعیت روحی و جسمی
۳.	حضرت فاطمه (سلام الله علیها) گاهی برای کمک به اقتصاد خانواده پشم‌ریسی می‌کرد.	رشاد، ج ۱، ص ۵۳	انجام دادن فعالیت اقتصادی
۴.	ایشان برای مقابله با حرکت شتاب‌زده‌ی اصحاب سقیفه برای به دست گرفتن خلافت شبانه به همراه همسر و فرزندان برای جلب حمایت مهاجر و انصار به خانه‌ی آنان می‌رفت.	رشاد، ج ۲، ص ۳۱۰	بسیج کردن فرزندان در جهت حق‌خواهی برای شوهر
۵.	وی در خانه از زیوراتی استفاده می‌کرد که ارزش چندانی نداشتند.	رشاد، ج ۱، ص ۵۲	استفاده از زیورات کم ارزش
۶.	امیرالمؤمنین (علیه السلام) در مقام تجلیل از فاطمه (سلام الله علیها) به جارو زدن خانه توسط ایشان اشاره کردند.	رشاد، ج ۲، ص ۲۰۲	حفظ نظافت و بهداشت خانه
۷.	حضرت فاطمه (سلام الله علیها) در تدبیر امور خانه به گونه‌ای همت می‌گماشت که حضرت علی (علیه السلام) متوجه نمی‌شد در خانه مواد غذایی نیست وقتی از فاطمه (سلام الله علیها) می‌پرسید چرا اطلاع ندادی؟ می‌فرمود: یا ابالحسن از خدا حیا کردم از تو چیزی بخوادم که توان انجام آن را نداری.	رشاد، ج ۲، ص ۲۸۵	خودداری از خواهشی فراتر از توان همسر
۸.	حضرت فاطمه (سلام الله علیها) در ساده‌زیستی همچون پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بود. مستندترین نشانه از ساده‌زیستی ایشان چیزی‌های بود که بسیار ساده بود و وسایلی چون یک کوزه‌ی آب، کاسه و متکایی که از گیاه اذخر پر شده بود.	رشاد، ج ۲، ص ۲۸۵	استفاده از وسایل ساده و کم‌ارزش برای زندگی
۹.	سلمان گفته است: فاطمه (سلام الله علیها) را روزی دیدم که جو آسیاب می‌کرد و خون از دسته‌ی آسیاب جاری شده و به سنگ آسیاب رسیده بود سلمان با دیدن آن صحنه به کمک فاطمه شتافت.	رشاد، ج ۱، ص ۵۴	تحمل آسیب‌های جسمانی در جهت امور خانه
۱۰.	هنگام سختی معیشت اندک غذای موجود را تقدیم همسر خود می‌کرد.	رشاد، ج ۲، ص ۲۱۲	گذشت از غذای خود
۱۱.	ایشان در جریان غصب خلافت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و فدک چنان خطبه‌ای ایراد کرد که حیرت همگان را برانگیخت و در آن از حق خلافت همسر خویش دفاع کرد.	رشاد، ج ۱، ص ۶۰	دفاع از حقوق شوهر
۱۲.	با آنکه کار منزل سخت بود و موجب زحمت فراوان برای او می‌شد اعتراض نمی‌کرد تا اینکه رنجور شد و علی (علیه السلام) با مشاهده‌ی دست‌های پینه‌بسته‌ی او پیشنهاد داد نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و خدمت‌گزاری درخواست کند.	رشاد، ج ۲، ص ۲۵۲	تحمل و عدم اعتراض از سختی‌های کار در خانه
۱۳.	وسایل اندک زندگی تنگناهایی برای فاطمه (سلام الله علیها) در پی داشت؛ به همین دلیل برخی زنان قریش به او طعنه می‌زدند که همسرش فقیر است.	رشاد، ج ۲، ص ۲۵۴ - رشاد، ج ۲، ص ۳۷۲	تحمل مشکلات اقتصادی
۱۴.	پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) کارهای داخل خانه را به فاطمه (سلام الله علیها) سپرد و فاطمه از این تقسیم کار شادمان شد. چنان‌که با خانه‌داری شایسته از خستگی‌های همسر خود می‌کاست.	رشاد، ج ۱، ص ۵۳	انجام دادن امور خانه با شادمانی و رضایت

- ایشان تنها خود را برای همسر خویش می‌آراستند و برای همین در مقابل همسر خود از عطر استفاده می‌کردند لباس نیکو می‌پوشیدند و از این جهت مورد ستایش پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار می‌گرفتند.
۱۵. آراستگی در برابر همسر
رشاد، ج ۲، ص ۲۵۱
- ایشان در کنار رسیدگی به کارهای منزل به همسر خویش نیز توجه داشت و با همسرش با زبان شعر سخن می‌گفت.
۱۶. گفتگو عاشقانه با زبان شعر
رشاد، ج ۲، ص ۲۸۸
- فاطمه (سلام الله علیها)، علی (علیه السلام) را بهترین همسر می‌خواند.
۱۷. تحسین همسر
رشاد، ج ۱، ص ۵۱
- حضرت فاطمه (سلام الله علیها) هرگاه همسر خود را غمگین می‌دید از او دلجویی می‌کرد.
۱۸. همدلی و همدردی
۲۱۲ - رشاد، ج ۱، ص ۵۲
- مواقع سختی‌ها مانع از این نمی‌شد که با همسرش مزاح نکند.
۱۹. مزاح کردن
رشاد، ج ۲، ص ۲۱۲
- فاطمه همسرش را در خانه اکثراً پسرعمو و علی و در جمع ابالحسن خطاب می‌کرد.
۲۰. صدا زدن با نام و عنوان نیک
رشاد، ج ۱، ص ۵۲
- علی (علیه السلام) قسم یاد کرده که فاطمه (سلام الله علیها) تا آخرین لحظات عمر خود او را خشمگین نساخته و از وی نافرمانی نکرده است.
۲۱. خشمگین نمودن
رشاد، ج ۲، ص ۳۷۱
- از ویژگی‌های بارز حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نظرخواهی در رابطه با چگونگی همسررداری خویش از همسرش بود. او این کار را حتی در لحظات پایانی عمر خود نیز انجام داد.
۲۲. نظرخواهی در رابطه با کیفیت همسررداری
رشاد، ج ۲، ص ۲۵۲
- ایشان در واپسین لحظات عمر خود خطاب به همسرش، دروغ‌گویی، خیانت و مخالفت با شوهر را از خود نفی کرد و علی (علیه السلام) نیز او را تصدیق نمود.
۲۳. پرهیز از خیانت و دروغ
رشاد، ج ۱، ص ۶۲
- بر شمردن ویژگی‌های منحصر به فرد حضرت علی (علیه السلام)، نظیر دوست و برادر وصی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و بهترین در همسر نامیدن علی (علیه السلام) در محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از احترام فوق‌العاده حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به همسرش حکایت داشت.
۲۴. ذکر فضایل و نیکی‌های همسر
رشاد، ج ۲، ص ۲۵۰

جدول (۶) جمع‌بندی کدگذاری‌های موقعیت همسری

ردیف	کدگذاری اولیه	کدگذاری ثانویه	مضامین شبکه
۱.	همراهی در طاعت الهی		
۲.	رسیدگی به وضعیت روحی و جسمی		
۳.	انجام دادن فعالیت اقتصادی	یاری‌رسانی	
۴.	بسیج کردن فرزندان در جهت حق‌خواهی برای شوهر		
۵.	دفاع از حقوق شوهر		حمایت
۶.	تحمل آسیب‌های جسمانی در جهت امور خانه		
۷.	گذشت از غذای خود	ایثار	
۸.	نظرخواهی در رابطه با کیفیت همسررداری	وظیفه‌شناسی	
۹.	پرهیز از خیانت و دروغ	امانت‌داری	
۱۰.	حفظ نظافت و بهداشت خانه	بهداشت	اهتمام به سلامت
۱۱.	استفاده از زیورآلات کم ارزش		
۱۲.	خودداری از خواهشی فراتر از توان همسر	ساده‌زیستی	
۱۳.	استفاده از وسایل ساده و کم‌ارزش برای زندگی		سازگاری
۱۴.	تحمل و عدم اعتراض از سختی‌های کار در خانه		
۱۵.	تحمل مشکلات اقتصادی	صبر	
۱۶.	انجام دادن امور خانه با شادمانی و رضایت		
۱۷.	آراستگی در برابر همسر		
۱۸.	گفتگو عاشقانه با زبان شعر	عشق‌ورزی	
۱۹.	تحسین همسر		محبت
۲۰.	همدلی و همدردی		
۲۱.	مزاح کردن	آرامش‌دهی	
۲۲.	خشمگین نمودن		
۲۳.	صدا زدن با نام و عنوان نیک	ادب	احترام
۲۴.	ذکر فضایل و نیکی‌های همسر	تمجید	

در شکل فوق نشان داده می‌شود که شبکه‌ی مضامین نقش‌های مراقبتی در موقعیت همسری شامل ۵ مضمون شبکه و ۱۱ مضمون حاصل از کدگذاری ثانویه می‌باشد. در ذیل حمایت در موقعیت همسری مضامین ایثار، وظیفه‌شناسی، امانت‌داری و یاری‌رسانی آمده است. در ذیل سلامت، بهداشت مورد توجه قرار گرفته است. در رابطه با احترام، مضمون ادب و تمجید مطرح شده است. صبر و ساده‌زیستی ذیل سازگاری مورد توجه بوده و آرامش‌دهی و عشق‌ورزی به مضمون شبکه‌ای محبت متعلق دانسته شده است.

مدل مفهومی موقعیت همسری

مدل مفهومی نقش‌های مراقبتی در موقعیت همسری

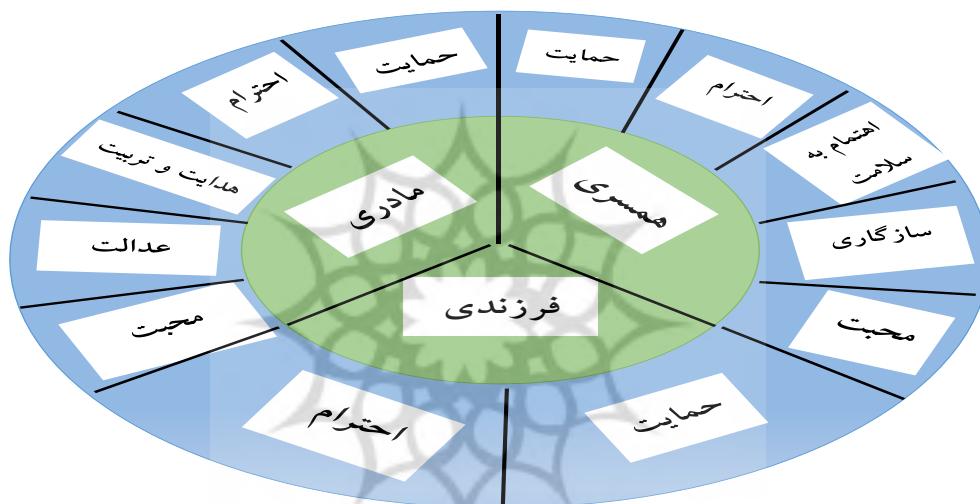
4

مصاحبه با متخصصان: در این قسمت پس از آنکه داده‌های تحقیق با استفاده از تحلیل مضامین به دست آمد به چهار نفر از کارشناسان حوزه‌ی روانشناسی و اسلامی عرضه شد و آنان نظرات خود را پیرامون آن ارائه نمودند. سپس تغییرات مورد نظر کارشناسان اعمال گردید و مواردی هم که مورد تأیید همگی آنان بودند تثبیت گشتند. نظرات آنان در ارتباط هر سه سطح مضامین اولیه، ثانویه و شبکه‌ای مورد توجه قرار گرفتند و

در کار اعمال شدند. آنچه که از داده‌ها در قسمت‌های قبل ذکر گردید از منظر کارشناسان مورد مصاحبه تأیید شده بودند.

ارائه‌ی الگوی نهایی نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده با توجه به آنچه در کدگذاری‌های اولیه، ثانویه و مضامین شبکه، مدل‌های کیفی ارائه‌شده در سه موقعیت مادری، همسری و فرزندگی و همچنین مصاحبه‌هایی که انجام گرفت و نتایجی که از جدول مزبور به دست آمد در این بخش تلاش شد تا اینکه تجمیع داده‌های به دست آمده از منابع و نظر متخصصان به ارائه‌ی یک الگوی نهایی منجر شود که در قسمت بعدی به آن پرداخته خواهد شد.

مدل مفهومی نهایی نقش‌های مراقبت در موقعیت‌های خانوادگی زن

مدل فوق بیان‌گر نقش‌های مراقبتی زن در نظام خانواده مبتنی بر الگوی شخصیت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) است که در سه موقعیت مادری، همسری و فرزندگی تجمیع گشته است.

بحث و تحلیل: سؤال اول پژوهش این بود که نقش‌های مراقبتی زن در موقعیت فرزندگی و مؤلفه‌های آن چیست؟

در داده‌هایی که از پژوهش حاضر به دست آمد، روشن شد که موقعیت فرزندگی یک موقعیتی است که در آن دو مؤلفه‌ی احترام و حمایت جایگاه بسیار مهمی دارد و فرزندان با توجه به موقعیتی که دارند باید در نظر داشته باشند که جهت حفظ شأن و منزلت والدین خود این موارد را مقدم بر صمیمیت بدانند و در هر شرایطی این را سرلوحه‌ی کار خویش قرار دهند. ذیل مؤلفه‌ی حمایت، مؤلفه‌های یاری‌رسانی و ایثار قرار گرفته است که به معنای میزان اهمیت هشیاری و توجه فرزند نسبت به نیازهای والدین است و ذیل مفهوم

احترام، قدرشناسی، تکریم و ادب قرار گرفته است که نشان می‌دهد والدین نسبت به فرزند خود دارای حریمی هستند که فرزند نقش بسیار مهمی در حراست از این حریم دارد.

سؤال دوم تحقیق این بود که نقش‌های مراقبتی زن در موقعیت مادری و مؤلفه‌های آن چیست؟ مؤلفه‌های این موقعیت شامل احترام (تعامل محترمانه و زمینه‌سازی تکریم)، حمایت (اهتمام به تغذیه، اهتمام به سلامت)، محبت (کلامی، رفتاری و لمسی)، عدالت (توجه به اولویت‌ها) و هدایت و تربیت (بسترسازی برای تربیت و آگاهی‌بخشی) می‌باشد.

در ارتباط با موقعیت مادری، فرد باید به فرزندان خود بفهماند که احترام مهم‌ترین و پایه‌ای‌ترین مؤلفه‌ی ارتباطی است؛ زیرا فرزندی که احترام را می‌آموزد و به او احترام می‌شود متقابلاً درمی‌یابد که او نیز موظف به احترام گذاشتن به دیگران است؛ به خصوص والدین او که این شیوه و منش را به او یاد داده‌اند. از طرفی دیگر فرزندان برای رشد و پرورش خود نیازهایی دارند که توجه مادر در برآورده شدن آن‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. از جمله این نیازها محبت، رعایت عدالت و حقوق، مسائل تغذیه‌ای و مرتبط با سلامتی و تربیتی آنان است. این‌ها تماماً موضوعاتی است که یک مادر با توجه خود به آن‌ها فرزندان را در شرایط مطلوبی برای رشد و شکوفایی قرار می‌دهد.

در نهایت سوال سوم و پایانی پژوهش این بود که نقش‌های مراقبتی زن در موقعیت همسری و مؤلفه‌های آن چیست؟

بر اساس داده‌های به دست آمده از تحقیق، نقش‌های مراقبتی در موقعیت همسری شامل حمایت، احترام، محبت، اهتمام به سلامت و سازگاری است. حمایت در موقعیت همسری شامل یاری‌رسانی، امانت‌داری، ایثار و وظیفه‌شناسی شناسایی شد. احترام مؤلفه‌های تمجید و ادب را در خود گنجانده. عشق‌ورزی و آرامش ذیل مؤلفه‌ی محبت قرار گرفت. اهتمام به سلامت به عنوان مضمونی ثانویه برای توجه به بهداشت و نظافت (که مضمون اولیه بودند) در نظر گرفته شد و زیرمؤلفه‌های صبر و ساده‌زیستی مؤلفه‌ی سازگاری را شکل دادند.

موقعیت همسری یک موقعیت بسیار مهمی است که الگوبرداری درست در زمینه‌ی آن برای بسیاری از زوج‌های عصر حاضر کارگشا و سازنده است و می‌تواند زندگی آنان را سرشار از مهر و صفا بگرداند. با توجه به اینکه زن و مرد افرادی دارای منافع مشترک هستند که مهم‌ترین آن رشد و تعالی خانواده‌ای است که با هم تشکیل داده‌اند؛ لازم است زن حمایت‌های لازم را از همسر خود داشته باشد و تا جایی که امکان دارد خود را در کنار او برای حل مشکلات و رسیدن به اهداف متعالی خانواده قرار دهد. از این رو سرمایه‌های عاطفی خود را بسیج کند و ضمن اینکه با همسر خود سازگار است و از ناملایمت‌ها او را نمی‌رنجانند به سلامتی و بهداشت او توجه داشته باشد و با محبت کردن روحیه‌ی همسر خود را تقویت کند تا مرد هم بتواند خانواده را به بهترین شکل مدیریت کند. در موقعیت همسری مؤلفه‌ی احترام همانند رابطه با والدین

و فرزند نیازمند توجه بسیار ویژه است. اما شکل و شیوه‌ی احترام در هر موقعیتی متفاوت است و نمی‌توان با یک شیوه به والدین، فرزند(ان) و همسر احترام گذاشت. در حقیقت سطح احترام به همسر یک سطحی است میان احترام به والدین و احترام به فرزندان.

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه در این پژوهش به دست آمد روشن شد که نظام خانواده، ساختاری است که نیازمند نقش-آفرینی متفاوت هر یک از اعضای خود است. در این میان زن دارای نقشی بسیار اساسی است و در این پژوهش بررسی شد که نقش‌های مراقبتی زن در زندگانی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) چگونه تحقق می‌پذیرد. این امر نشان‌دهنده‌ی ظرفیت عظیم یک زن در سطح خانواده است و این که زن می‌تواند قله‌ی رفیعی از تدبیر و عقلانیت را در کارهای خود داشته باشد. از این رو حیطه‌ی گسترده و وسیعی از امور را به عهده بگیرد و بتواند در هر یک موفقیت قابل اعتنایی رقم بزند. این نکته دقیقاً در مقابل دیدگاهی قرار دارد که زن را تحقیر می‌کند و او را ناکارآمد جلوه می‌دهد که شخصیت حضرت زهرا (سلام الله علیها) علیرغم آن دیدگاه نشان می‌دهد که زن علاوه بر حوزه‌ی مسئولیت‌های حساس و مهم خد می‌تواند به اندازه‌ی بسیار قابل توجهی تأثیرگذار هم باشد. از طرفی دیگر در این پژوهش روشن شد که نقش‌های مراقبتی برای زن حوزه‌ای محدود نیست و صرفاً یک موقعیت خاص (مثلاً فرزندی) را در بر نمی‌گیرد؛ بلکه حیطه‌ای گسترده است که اگر قرار باشد در مورد زنان بررسی شود می‌تواند در تمامی موقعیت‌های خانوادگی آنان اعم از فرزندی، همسری و فرزندی تعریف گردد. از این رو با توجه به آنچه ذکر شد به نظر می‌رسد اگر یک الگوی کامل برای زنان در نظام خانواده‌ها در حیطه‌ی نقش‌های زنانه مطرح نظر و حکم-فرما باشد، این کارآمدی‌ها برای آنان نیز می‌تواند تحقق پیدا کند. در این راستا با توجه به اینکه حضرت فاطمه (سلام الله علیها) یک الگوی کامل از یک زن می‌باشد، سیره‌ی ایشان قابلیت این را دارد که مورد توجه زنان جامعه‌ی اسلامی ایران قرار گیرد. ارائه‌ی یک مدل جامع از نقش‌های خانوادگی ایشان که در این تحقیق ارائه گشت، می‌تواند تصویری عملیاتی برای تحقق چنین امری ارائه دهد.

محدودیت‌ها

با توجه به روندی که در پژوهش حاضر طی شد محدودیت‌های ذیل به نظر محقق آمد:

- ۱- در حوزه‌ی ارتباط با والدین و موقعیت فرزندی به اندازه‌ی موقعیت‌های همسری و مادری داده به دست نیامد و به نظر می‌رسد با توجه به مدت زمان بیشتر هم‌زیستی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) با والدین بزرگوار خود به خصوص پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌توانست داده‌های فراوان‌تری به دست آید که موجود نبود.

۲- محدودیت دیگر این بود که برای زاویه‌بندی داده‌ها می‌توانست از اساتید سطح بالاتری استفاده شود. اساتید و متخصصانی که در سطح جامعه‌ی علمی کشور در عرصه‌ی خانواده و سبک زندگی صاحب‌نظر و تألیف باشند.

پیشنهادات

با توجه به مطالب مزبور پیشنهاد می‌شود:

۱- پژوهش یا پژوهش‌هایی در راستای تدوین الگوی برتر زن اسلامی در نقش‌های خانوادگی با استفاده از جمیع گزاره‌های به دست آمده از زنان برجسته‌ی تاریخ بشری انجام شود. داده‌های چنین پژوهشی می‌تواند از روایات همسران نیک‌سرشت انبیا (علیهم السلام)، زنان قرآنی و همچنین همسران، خواهران، دختران و یا اصحاب برجسته‌ی معصومین (علیهم السلام) مورد توجه قرار گیرد.

۲- از طرفی دیگر در پژوهش‌های دیگر می‌تواند نقش‌های اجتماعی زن مورد توجه قرار گیرد و یک الگوی جامعی در این زمینه از زنان برجسته‌ی تاریخ مانند حضرت زینب (سلام الله علیها) و حضرت زهرا (سلام الله علیها) ارائه شود.

۳- در نهایت به نظر می‌رسد پژوهشی با روش تحلیل محتوا انجام شود و به طور جامع سازوکارهای فرهنگی و تبلیغاتی غربی‌ها در عرصه‌ی رسانه‌ای و جنگ نرم مورد بررسی قرار گیرد و نقاط مورد هدف آنان در خانواده (به طور خاص زنان) مورد بررسی محققانه قرار گیرند.

References

The Holy Quran

Abedi Jafari, Hassan et al. (2011). Content analysis and content networks: A simple and efficient way to explain patterns in qualitative data. *Strategic Management Thought*, Fifth Year, No. 2, pp. 151 – 198 [In Persian]

Alasvand, Fariba (2018). *Noble Homes: Skills to Achieve an Islamic Level Family*. Isfahan: Ghabsat Publications [In Persian]

Alasvand, Fariba (2011). *Woman in Islam, Volume 1*, Qom: Hajar Publishing [In Persian]

Alasvand, Fariba (2011). *Woman in Islam, Volume 2*, Qom: Hajar Publishing [In Persian]

Alian, Mohammad (2015). *Development of a female lifestyle model in the Islamic family based on the psychological dimensions of the Fatimid lifestyle*. Master Thesis in Clinical Psychology, University of Isfahan, unpublished [In Persian]

Amiri Rudbari, Sahar (2018). *The role of mother in the religious education of children in the family according to Quranic teachings, the third national conference of new approaches in education and research, Mahmoudabad available at <https://civilica.com/doc/830149>* [In Persian]

- Aynehchi, Abbas (2018). Types of maps in a family. Available at <https://rasekhoon.net/article/show/1376125> [In Persian]
- Bahman, Shoaib et al. (2015). Necessities of compiling the Iranian Islamic model of progress from the perspective of Ayatollah Khamenei. *Research of the Islamic Revolution*. 5 (19), pp. 107-129 [In Persian]
- Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3.
- Borhani, m (2011). A review of the collection of Fatimid studies, available at: details / 283059. / www.hamshahrionline.ir [In Persian]
- Borjinejad, Zeinab (2010). The role of the mother in raising the child. *Islamic Research Journal of Women and Family*, 3 (6), pp. 183-210 [In Persian]
- Bostan (Najafi), Hussein (2012). *Islam and Gender Differences*. Qom: Hozeh and University Research Institute Publications [In Persian]
- Bostan (Najafi), Hussein (2011). *Sociology of the family with a look at Islamic sources*. Qom: Hozeh and University Research Institute Publications [In Persian]
- Bostan, Hussein (2009). Women and their role in the family. *Tahora*, 2 (4), pp. 5-12 [In Persian]
- Delavar, Ali (2012). *Research Methods in Psychology and Educational Sciences*. Tehran: Editing Publishing [In Persian]
- Faraji Pak, Mehdi (2017). Prioritizing the role of women in the family based on the Islamic approach Case study: TV series "Kimia". *Media Studies* 12 (3), pp. 7- 23 [In Persian]
- Ghaemi, Ali (1994). *In the school of Fatima (peace be upon her)*. Tehran: Amiri Publications [In Persian]
- Ghaemi, Ali (1990). *The system of family life in Islam*. Tehran: Tehran Province Parents and Teachers Association Publications [In Persian]
- Ghaemi, Ali (1992). *The role of the mother in education*. Tehran: Amiri Publications [In Persian]
- Hosseini Birjandi, Seyed Mehdi (2015). *Theories and techniques of family therapy*. Tehran: Roshd Publishing [In Persian]
- Iman, Mohammad Taghi and Noshadi, Mahmoud Reza (2011). Qualitative content analysis. *Research Quarterly*, 3 (2), pp. 15-44 [In Persian]
- Khamenei, Seyed Ali (2013). *Family*. Tehran: Sehba Publications [In Persian]
- Khamenei, Seyed Ali (2000). Wedding sermon speech. Available at <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21429> [In Persian]
- Khamenei, Seyed Ali (2014). *The role and mission of women: The female model (Vol. II)*. Tehran: Islamic Revolution Publications [In Persian]
- Khamenei, Seyed Ali (2014). *The role and mission of women: the position and issues of women in Islamic culture and modernity (Vol. IV)*. Tehran: Islamic Revolution Publications [In Persian]
- Majlisi, Mohammad Baqir (2012). *Jala-al-oyun*. Qom: Server Publications [In Persian]
- Mohammadpour, Ahmad et al. (2010). Combined research methods as the third methodological movement: theoretical foundations and practical principles. *Applied Sociology*, 21 (2), pp. 77-100 [In Persian]
- Mohammadpour, Ahmad (2019). *Anti-method: Philosophical contexts and practical procedures in qualitative methodology*. Tehran: Sociologists Publications [In Persian]
- Mohammadpour, Ahmad (2010). *Fararoosh: Philosophical and practical foundations of combined research in social and behavioral sciences*. Tehran: Sociologists Publications [In Persian]

- Motahari, Morteza (2012). Men and Women Rights from the Perspective of Islam, Volume 5, Tehran: Secretariat of the Binesh Motahar Study Project [In Persian]
- Rashad, Ali Akbar et al. (2013). Fatemi Encyclopedia (peace be upon him): Life, Dignity and Personality of Fatemi (peace be upon him), Volume 1. Tehran: Publications of Islamic Culture and Thought [In Persian]
- Rashad, Ali Akbar et al. (2013). Fatemi Encyclopedia (peace be upon him): Fatemi Life, Dignity and Personality (peace be upon him), Volume 2. Tehran: Islamic Culture and Thought Publications [In Persian]
- Rashad, Ali Akbar et al. (2013). Fatemi Encyclopedia (peace be upon him): Fatimid Wisdom and Knowledge (peace be upon him), Volume 3. Tehran: Publications of Islamic Culture and Thought [In Persian]
- Rashad, Ali Akbar et al. (2013). Fatimid Encyclopedia (peace be upon him): Woman and Family - Legal Issues, Volume 4. Tehran: Publications of Islamic Culture and Thought [In Persian]
- Rashad, Ali Akbar et al. (2013). Fatemi Encyclopedia (peace be upon him): Woman and Family - Social Issues, Volume 6. Tehran: Publications of Islamic Culture and Thought [In Persian]
- Rasooli Mahallati, Seyed Hashem (2007). The life of Hazrat Fatima (peace be upon her) and her daughters. Tehran: Nash Farhang-e Islami [In Persian]
- Rezaei Ahvanavi, Zahra (2011). The role of women in the family economy. Islamic Research Journal of Women and Family. No. 9, pp. 145-164 [In Persian]
- Rezvani, Ali Asghar (2009). Top model: Lessons from the life of Hazrat Fatemeh Zahra (peace be upon her). Qom: Jamkaran Holy Mosque Publications [In Persian]
- Ryan, G. W., & Bernard, H. R. (2003). Techniques to identify themes. Field methods, 15(1), 85-109.
- Salarifar, Mohammad Reza (2008). Family in Islam and Psychology. Qom: Hajar Publishing Center [In Persian]
- Sooki, Z., Shariati, M., Chaman, R., Khosravi, A., Effatpanah, M., & Keramat, A. (۱۳۹۴). The role of mother in informing girls about puberty: a meta-analysis study. Nursing and midwifery studies, ۵(۱).
- Samaneh, Panapa (2019). The position and role of women in family peace. Islamic Studies on Gender and Family, 2 (3), pp. 23 – 37 [In Persian]
- Taherzadeh, Asghar (2014). Woman as she should be. Isfahan: Lab Al-Mizan Publications [In Persian]